

IN MEMORIAM

Prof. Janez Kramar (1911–2002)

Sredi aprila 2002 je v visoki starosti 91 let vrste primorskih muzealcev in zgodovinarjev zapustil prof. Janez Kramar, nekdanji ravnatelj Pokrajinskega muzeja v Kopru, zgodovinar in raziskovalec, avtor številnih del iz zgodovine Slovenskega primorja in Istre 19. in 20. stoletja.

Rodil se je 6. maja 1911 v Ljubljani. Vedoželjnost in želja po izobrazbi sta ga kljub pomanjkanju in revščini najprej vodili na klasično gimnazijo, ki jo je dovršil leta 1932, nato pa na ljubljansko Filozofsko fakulteto, kjer je februarja 1940 diplomiral iz zgodovine in geografije. Že med študijem se je preživljal z inštrukcijami, po diplomi pa je po dolgem iskanju dobil mesto honorarnega profesorja na meščanski šoli v Št. Lenartu v Slovenskih goricah in nato v Črnomlju, kjer ga je zatekla italijanska okupacija. Od aprila 1941 do marca 1942 je ostal brezposeln, maja istega leta pa je odšel v partizane. Bil je borec Belokranjskega odreda, Cankarjeve in Tomšičeve brigade, proti koncu vojne pa predavatelj v oficirski šoli Glavnega štaba NOV in POS oziroma v njegovem organizacijskem oddelku. Bil je tudi sodelavec Znanstvenega inštituta pri SNOS (1944–1945).

Strokovna izobrazba in usmerjenost v zgodovinopisje sta ga takoj po osvoboditvi še v oficirski uniformi privedli najprej v Zgodovinski oddelek IV. armade v Ljubljani, nato pa v Beograd v Zgodovinski oddelek generalštaba JLA, ki je po reorganizaciji postal Vojno-zgodovinski inštitut.

Februarja 1948 se je vrnil v Ljubljano, kjer je prevzel vodenje takratnega Muzeja narodne osvoboditve in obenem opravljal tudi vrsto drugih funkcij na področju muzealstva, arhivistike in spomeniškega varstva. Bil je član zveznega medmuzejskega sveta (imenovan 16. septembra 1949), član Muzejskega sveta LRS, član uprave Zveze muzejskih društev (1949–1954), član iniciativnega odbora za ustanovitev Društva muzealcev in konservatorjev LRS (1951) in prvi predsednik tega društva (1952). Napisal je vrsto razprav in člankov o nalogah muzejev, o muzejih NOB. Kot član arhivskega sveta LRS v letih 1949–1952 pa je reševal tudi vprašanja vračanja arhivov.

Najplodnejše in najbolj ustvarjalno obdobje njegovega življenja pa je povezano s Koprrom, kjer je prevzel mesto ravnatelja takratnega Okrajnega muzeja in ga je vodil v letih od 1956 do 1974.

Ob svojem angažiranem muzejskem delu, ki je do leta 1966 vključevalo tudi spomeniškovarstveno področje, se je usmerjal predvsem v znanstveno raziskovanje, ki ga je zaradi pomanjkanja arhivskih virov v domačih arhivih vodilo tudi v Trst, Benetke, Rim in na Dunaj, tako da je že v tistih letih nastajal zajeten arhivski in dokumentarni fond, ki mu je kasneje omogočil pripravo in izdajo obsežnih monografskih del iz obdobja 19. in 20. stoletja.

Problematiki narodnoprobudnega gibanja istrskih Slovencev se je Janez Kramar izčrpnije posvetil že leta 1971 s publikacijo Prvi tabor v Istri, ki je izšla ob 100-letnici kubejskega

tabora, leta 1979 pa je izšel njegov daljši sestavek o narodni prebui na območju dekanske občine v krajevnem zborniku Dekani v preteklosti in danes. Vsekakor pa je iz tega področja ključno njegovo delo Narodna prebua istrskih Slovencev, ki sta ga leta 1991 izdala Založba Lipa Koper in Založništvo Tržaškega tiska ter zajema politični, gospodarski, narodnostni in kulturni razvoj istrskih Slovencev od dunajskega kongresa 1814/15 do propada Avstro-Ogrske leta 1918.

Nič manj pomembno ni monografsko zgodovinsko delo o Izoli, ki je pri Založbi Lipa izšlo leta 1987. O njem je prof. dr. Vasilj Melik zapisal, da je zgodovinska kontinuiteta, kakor jo pozna le malo naših mest, avtorju omogočila, da je v svoj oris zajel tako mesto kot okolico v vsej njuni narodnostni in socialni dvojnosti in povezavi. Knjiga je pisana po virih, ki jih je avtor dolga leta skrbno zbiral v domačih in tujih arhivih, to pa ji daje še posebno vrednost, saj je opremljena z vsem znanstvenim aparatom. Dr. Ferdo Gestrin pa je poudaril, da je pomen tega obsežnega dela že zgolj v tem, da je z njim to zanimivo in lepo obalno mesto pravzaprav prvič dobilo celostni opis svoje zgodovine, ki zaobjema vse bistvene sestavine razvoja mesta ter življenja njegovega prebivalstva. Avtor je znal povezati v sintezo mnoge podrobnosti iz vsakdanjega življenja in pripraviti besedilo, ki ima vso znanstveno težo, a je hkrati blizu vsakemu bralcu.

Ob tem pa se je prof. Janez Kramar posvečal tudi starejši zgodovini Slovenske Istre; med drugim je pripravil krajši zapis o zgodovini Kopra (Jadranski koledar, 1969), o zdravstveni službi v Kopru pod Benetkami (Zdravstveni vestnik, 1971) in o Slovenski Istri pod Napoleonom (Vodič Pokrajinskega muzeja Koper, 1973). Poleg tega je za Krajevni leksikon Slovenije I (1968) pripravil okrog 40 prispevkov, največ za občino Koper.

Kljub visokim letom je še nadalje ostajal dejaven in privržen zgodovinski stroki. Leta 1989 je postal član Zgodovinskega društva za južno Primorsko, v njem vsa leta aktivno deloval in podpiral društvena prizadevanja, da bi zgodovinski stroki tako v ožjem prostoru Slovenske Istre kakor v širšem nacionalnem prostoru zagotovil tisto mesto med humanističnimi strokami, ki ji nedvomno pripada.

Ob krajših sestavkih, kot npr. Ribja industrija v Izoli v letih od 1945 do 1954 (Annales, 1992), se je lotil predvsem dopolnjevanja in urejanja gradiva za II. del obsežne monografije o Izoli z delovnim naslovom »Izola. Zgodovina občine od 1. maja 1945 do ustanovitve Republike Slovenije 25. junija 1991«, hkrati pa je pripravljaval obsežno delo »Primorski in istrski železničarji 1857–1947«. Žal je spomladi leta 2002 dočakal le še natis, ne pa več predstavitve tega dela, monografsko delo o zgodovini Izole po drugi svetovni vojni v založništvu ZRS Koper in Zgodovinskega društva za južno Primorsko pa izide postumno v jeseni 2002.

Ob tako obsežnem, dragocenem in pomembnem življenjskem opusu je prof. Janez Kramar doživel priznanje in oddolžitev javnosti: občine Koper, Izola in Piran so mu leta 1999 podelile Kocjančičevo nagrado, ki jo podeljujejo za posebne dosežke pri oblikovanju, raziskovanju in ohranjanju kulturne identitete Slovenske Istre. Po Srečku Vilharju in dr. Miroslavu Pahorju z Janezom Kramarjem odhaja tista generacija, ki je v Slovenski Istri polagala temelje slovenskemu zgodovinopisju. Ustvaril je bogat in dragocen opus ter obsežno delo, s katerim bo za zmerom zapisan v anale primorskega zgodovinopisja in muzealstva.

Salvator Žitko